

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้การใช้มาตรการบังคับทางอาญาของ สาธารณรัฐประชาชนจีน

ดร.ยศพนธ์ นิตริจิโรจน์*

บทคัดย่อ

เดิมประเทศจีนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนกระทั่งในสมัยปลายราชวงศ์ชิงเรื่องดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นถกเถียงและทำยที่สุดจึงได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกฎหมายเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการนำแนวคิดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศจีน โดยเฉพาะในส่วนของมาตรการบังคับทางอาญา เช่น การเรียก การควบคุม การจับ การปล่อยและการค้น

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, สาธารณรัฐประชาชนจีน, มาตรการบังคับทางอาญา

* รองคณบดี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และหัวหน้าหน่วยวิจัยกฎหมายและการพัฒนาพื้นที่ชายแดน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง; น.บ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, น.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.ด. Xiamen University, เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ ๖๑ สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

บทที่ ๑ บทนำ

สาธารณรัฐประชาชนจีนหรือประเทศจีนได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเวทีสากล โดยประเทศจีนได้ลงนามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ และได้ลงนามในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๘๘ นอกจากนั้น ยังได้เข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ๖ ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: CEDAW) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights: ICESCR) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD)^๖ นอกจากนั้น ประเทศจีนยังได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจากมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ ๒๗๕๘ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๗๑^๗

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้เข้าร่วมเป็นภาคีในสนธิสัญญาต่าง ๆ แล้ว แต่ประเทศจีนก็ยังคงถูกมองว่าเป็นประเทศที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดประเทศหนึ่ง^๘ โดยเฉพาะในส่วนสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งปัญหาดังกล่าวย่อมกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศจีน บทความนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบและเข้าใจบริบททางกฎหมายของประเทศจีนว่าด้วยการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เกี่ยวกับมาตรการบังคับในคดีอาญา เช่น การเรียก การจับกุม การค้น การควบคุม การปล่อยชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก

^๖ Human Rights in China, UN Treaty Bodies and China, Available at: <https://www.hrichina.org/en/un-treaty-bodies-and-china>, Retrieved date: May 11, 2021.

^๗ Xue Lei, *China as a Permanent Member of the United Nations Security Council*, Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2014, p. 3.

^๘ Robert Weatherley, *The Discourse of Human Rights in China: Historical and Ideological Perspectives*, New York: St. Martin's Press, Inc., 1999, p. 1.

บทที่ ๒ พัฒนาการของแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศจีน

สองแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายของประเทศจีนมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสมัยราชวงศ์ของจีน ได้แก่ แนวคิดของขงจื้อ (孔子) โดยสำนักคิดของขงจื้อมีชื่อว่าสำนักขง (儒家)^๔ หรือเป็นที่รู้จักกันในนามลัทธิขงจื้อ และแนวคิดของฮานเฟยจื่อ (韩非子) โดยสำนักคิดของฮานเฟยจื่อมีชื่อว่าสำนักฝ่า (法家)^๕ สองสำนักคิดดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงสมัยราชวงศ์โจวตะวันตก (西周) แนวคิดของขงจื้อเชื่อว่าจารีตหรือกฎเกณฑ์ดั้งเดิมคือสิ่งที่ดีที่สุดในการปกครองและควบคุมสังคม ในขณะที่แนวคิดของฮานเฟยจื่อเห็นว่ากฎหมายเป็นเสาหลักในการปกครองประเทศ^๖

สำนักขงจื้อให้ความสำคัญกับเรื่องบทบาททางสังคมมาก โดยเห็นว่าทุกคนในสังคมมีบทบาทของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นบทบาทระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง พ่อกับลูก สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน^๗ การปกครองประเทศจะเป็นไปเพื่อการรักษาบทบาทของบุคคลในสังคมให้ถูกต้อง การปกครองจะเน้นเรื่องของศีลธรรมไม่ใช่กฎหมาย กฎหมายจึงเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับช่วยเหลือการรักษาจารีต^๘ ด้วยแนวคิดของขงจื้อที่ต้องการกำหนดบทบาทของบุคคลในสังคมอย่างเคร่งครัดโดยเน้นย้ำถึงหน้าที่ของบุคคลแต่ไม่ได้กล่าวถึงการอ้างสิทธิของบุคคล ดังนั้น การอ้างสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลต่อศาลจึงเป็นสิ่งที่มักจะถูกละเลย^๙

ในทางกลับกัน สำนักฮานเฟยจื่อเห็นว่ากฎหมายที่เข้มงวดเป็นสิ่งจำเป็นต่อการฟื้นฟูความสงบสุข ไม่ใช่ปกครองตามหลักศีลธรรม เนื่องจากมนุษย์มีพื้นฐานเป็นคนไม่ดีและไม่สามารถอบรมสั่งสอนได้ กฎหมายเป็นเครื่องมือในการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีไม่ใช่การสนับสนุนสิ่งที่ดีของมนุษย์ และทางที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดีได้ดีที่สุดคือการลงโทษอย่างรุนแรง^{๑๐} สิทธิมนุษยชนตามแนวคิดของสำนักฮานเฟยจื่อจึงไม่ปรากฏให้เห็น

ต่อมา หลังจากที่ประเทศจีนได้รับแรงกดดันจากภายในและภายนอกในสมัยราชวงศ์ชิง (ค.ศ. ๑๖๔๔ - ค.ศ. ๑๙๑๑) จนเกิดการปฏิรูประบบกฎหมายตามต้นแบบกฎหมายต่างชาติทำให้แนวคิดของชาติตะวันตกว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพได้ถูกนำมา

^๔ 李卓陽, 《儒家思想对中国法制的影響》, 法制博覽, 2015年07月(上), 第147頁。

^๕ 張玄, 《先秦法家思想对中国法制史的影響分析》, 法制博覽 2018年06月(中), 第109-110頁。

^๖ Stijn Deklerck, Human Rights in China, Tradition, Politics and Change, Egmont Institute, Vol. 56, No. 6, 2003, p. 59.

^๗ CHEN, Jianfu, Chinese Law, Towards an Understanding of Chinese Law, Its Nature and Development. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 9.

^๘ Stijn Deklerck, Human Rights in China, Tradition, Politics and Change, Egmont Institute, Vol. 56, No. 6, 2003, pp. 59-60.

^๙ Ibid, p. 63.

^{๑๐} Ibid, p. 61.

พิจารณาปรับใช้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสนใจในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศจีน^{๑๒} จนกระทั่งราชวงศ์ชิงต้องสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๙๑๑ และประเทศจีนได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๑๒ ทำให้เปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยให้แต่ละท้องถิ่นเลือกตั้งผู้แทนเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในสภาที่ปรึกษา (Advisory Council) ในส่วนกลาง เพื่อทำหน้าที่ตรากฎหมายและลงคะแนนเลือกประธานาธิบดี ภายใต้การปกครองของพรรคก๊กมินตั๋ง (国民党) ในช่วงเวลานั้นเอง ประเทศจีนได้ส่งผู้แทนไปองค์การสหประชาชาติเพื่อให้สัตยาบันกฎบัตรสหประชาชาติและได้มีส่วนร่วมในการร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจนกระทั่งได้รับรองปฏิญญาดังกล่าวในปี ค.ศ. ๑๙๔๘^{๑๓} แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในจีนต้องหยุดชะงักลงอีกครั้ง หลังจากการจัดตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ. ๑๙๔๙ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองประเทศเป็นระบอบเผด็จการประชาธิปไตยของปวงชน (人民民主专政) โดยการนำของเหมาเจ๋อตง แม้พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะประกาศยืนยันว่าสิทธิมนุษยชนจะยังคงได้รับการคุ้มครองจากพรรคก็ตาม^{๑๔}

ในยุคสมัยเหมาเจ๋อตง (Maoist period) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๙-๑๙๗๖ ประเทศจีนยังไม่มีประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นักกฎหมายไม่มีบทบาทในทางอรรถคดี ผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องผ่านการฝึกฝน และการพิพากษาคดีก็ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงบทบัญญัติของกฎหมาย หลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์โดยศาล และหลักความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้การดำเนินคดีอาญาถูกมองว่าเป็นการผ่อนปรนระหว่างผู้รับสารภาพกับความรุนแรงที่จะถูกลงโทษ ผู้ที่ปฏิเสธการรับสารภาพตามฟ้องจะถูกลงโทษอย่างหนักและความพยายามในการอุทธรณ์คำพิพากษากลับอาจทำให้ถูกลงโทษหนักขึ้นได้^{๑๕} อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเหมาเจ๋อตงถึงแก่อสัญกรรม เต็งเสี่ยวผิงได้ขึ้นมามีบทบาทในการบริหารประเทศและได้เสนอนโยบายการเปิดประเทศและปฏิรูประบบกฎหมายทำให้รัฐบาลจีนได้หันกลับมาสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชนอีกครั้ง

^{๑๒} Ibid, p. 66.

^{๑๓} Svensson, Marina, ANGLE, Stephen C. (eds.), **The Chinese human rights reader: documents and commentary**, 1900-2000, New York: M.E. Sharpe Inc., 2001, p. xx.

^{๑๔} Stijn Deklerck, Human Rights in China, Tradition, Politics and Change, **Egmont Institute**, Vol. 56, No. 6, 2003, p. 67.

^{๑๕} Hungdah Chiu, **China's Criminal Justice System and Trial of Pro-Democracy Dissidents**, Occasional Papers Reprints Series in Contemporary Asian Studies, No. 6, 1992, pp. 1-2.

บทที่ ๓ รัฐธรรมนูญของประเทศจีนกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ประเทศจีนได้จัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับพระนางซูสีไทเฮา ค.ศ. ๑๙๐๘ รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๑๒ (ฉบับก่อตั้งสาธารณรัฐจีน) รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๔๖ (ฉบับเจียงไคเช็ค) รัฐธรรมนูญชั่วคราว ค.ศ. ๑๙๔๙ (ฉบับชั่วคราวก่อนประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน) รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๔ รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๗๕ รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๗๘ (ฉบับตั้งเสี่ยวผิง) และรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๘๒ ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง กล่าวคือ ปี ค.ศ. ๑๙๘๘, ค.ศ. ๑๙๙๓, ค.ศ. ๑๙๙๙, ค.ศ. ๒๐๐๔, และ ค.ศ. ๒๐๑๘

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. ๑๙๔๖ โดยกำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเรื่องการจับกุม เช่น บุคคลจะไม่ถูกจับกุม หน่วงเหนี่ยว หรือกักขัง เว้นเสียแต่เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล หรือองค์กรสันติบาล โดยวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย บุคคลจะถูกลงโทษต่อเมื่อได้รับการพิจารณาพิพากษาของศาลตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น บุคคลมีสิทธิปฏิเสธการจับกุมหรือการลงโทษที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อถูกจับกุมบุคคลมีสิทธิได้รับแจ้งสาเหตุแห่งความผิดเป็นลายลักษณ์อักษรและแจ้งให้ญาติหรือเพื่อนของผู้ถูกจับกุมให้ทราบ และจะต้องส่งฟ้องศาลอย่างช้าที่สุดภายใน ๒๔ ชั่วโมง บุคคลดังกล่าวหรือญาติของบุคคลดังกล่าวอาจร้องขอให้ศาลสอบสวนคดีภายใน ๒๔ ชั่วโมง เมื่อใดที่ได้ความว่าบุคคลถูกจับโดยไม่ชอบ บุคคลดังกล่าวขอที่จะร้องขอให้ศาลสอบสวน และศาลต้องดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จภายใน ๒๔ ชั่วโมงและดำเนินการตามกฎหมายต่อไป^{๑๖}

ต่อมาภายหลังประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบเผด็จการ ประชาธิปไตยของปวงชนและได้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๔ โดยกำหนดว่าเสรีภาพในร่างกายของพลเมืองจีนจะไม่ถูกล่วงละเมิด พลเมืองไม่อาจถูกจับกุม เว้นแต่ได้รับความเห็นชอบจากศาลประชาชนหรือได้รับการอนุมัติจากอัยการประชาชน^{๑๗} และกำหนดว่าที่อยู่อาศัยของพลเมืองจีนจะไม่ถูกล่วงละเมิด พลเมืองจีนมีเสรีภาพในที่อยู่อาศัยและการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย^{๑๘}

รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๗๕ กำหนดว่าพลเมืองมีเสรีภาพในการพูด การสื่อสาร การเรียกร้อง การรวมกลุ่ม การสมาคม การเดินขบวน การประท้วง การประท้วงหยุดงาน (strike) และมีเสรีภาพในการนับถือ หรือการไม่นับถือศาสนา และเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา เสรีภาพทางร่างกายและที่อยู่อาศัยของพลเมืองจะละเมิดมิได้ พลเมืองจะไม่ถูกจับกุม เว้นแต่มีคำตัดสินของศาลประชาชนหรือองค์กรสันติบาล^{๑๙}

^{๑๖} Constitution of the Republic of China (1946), Article 8.

^{๑๗} Constitution of the Republic of China (1954), Article 89.

^{๑๘} Constitution of the Republic of China (1954), Article 90.

^{๑๙} Constitution of the People's Republic of China (1975), Article 28.

รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๗๘ ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสิทธิพลเมืองจากรายได้ ที่อยู่อาศัยและการเลี้ยงชีพ^{๖๐} และมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิพลเมืองเช่นเดียวกับมาตรา ๒๘ แห่งรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๗๕ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ได้เพิ่มการคุ้มครองพลเมืองที่จะถูกจับขึ้น กล่าวคือ นอกจากพลเมืองจะถูกจับกุมได้ต่อเมื่อมีคำตัดสินของศาลประชาชนหรืออัยการประชาชนแล้ว การจับกุมต้องกระทำโดยองค์กรสันติบาล^{๖๑}

ต่อมาในรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. ๑๙๘๒ ได้กำหนดว่าเสรีภาพของพลเมืองเงินจะไม่ถูกละเมิด พลเมืองจะไม่ถูกจับเว้นแต่ได้รับการอนุมัติจากศาลประชาชนหรือความเห็นชอบจากอัยการประชาชนและการจับกุมต้องกระทำโดยองค์กรสันติบาล การกักขัง กีดกันหรือจำกัดเสรีภาพของพลเมืองด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นสิ่งต้องห้าม การค้นบุคคลโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นสิ่งต้องห้าม^{๖๒} อีกทั้งยังกำหนดว่าที่อยู่อาศัยของพลเมืองเงินจะละเมิดมิได้ ห้ามมิให้ค้นหรือบุกรุกที่อยู่อาศัยของพลเมืองเงินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย^{๖๓} เสรีภาพในความเป็นส่วนตัวและการติดต่อสื่อสารของพลเมืองเงินจะได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายไม่อาจละเมิดได้ เว้นแต่เป็นไปเพื่อความมั่นคงของรัฐหรือการสอบสวนในทางอาญา^{๖๔} และพลเมืองเงินมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์และเสนอแนะหน่วยงานของรัฐและมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำที่ไม่ชอบของหน่วยงานของรัฐได้^{๖๕} พัฒนาการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศจีนภายใต้รัฐธรรมนูญสามารถแสดงได้ในรูปแบบตารางได้ดังนี้

ตารางแสดงพัฒนาการการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศจีน

	๑๙๕๖	๑๙๕๙	๑๙๗๕	๑๙๗๘	๑๙๘๒
สิทธิเสรีภาพในร่างกาย	✓	✓	✓	✓	✓
สิทธิเสรีภาพในที่อยู่อาศัย		✓	✓	✓	✓
เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น			✓	✓	✓
สิทธิการประท้วง			✓	✓	✓
เสรีภาพในการนับถือศาสนา			✓	✓	✓
เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร					✓
สิทธิความเป็นส่วนตัว					✓
สิทธิการวิพากษ์วิจารณ์หน่วยงานรัฐ					✓

^{๖๐} Constitution of the People's Republic of China (1978), Article 9.

^{๖๑} Constitution of the People's Republic of China (1978), Article 47.

^{๖๒} Constitution of the People's Republic of China (1982), Article 37.

^{๖๓} Constitution of the People's Republic of China (1982), Article 39.

^{๖๔} Constitution of the People's Republic of China (1982), Article 40.

^{๖๕} Constitution of the People's Republic of China (1982), Article 41.

บทที่ ๔ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศจีนกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศจีน 《中华人民共和国刑事诉讼法》ถูกจัดทำขึ้นจากการประชุมสภาประชาชนแห่งชาติที่ ๕ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๗๙ ต่อมาได้รับการแก้ไขหลายครั้ง ได้แก่ แก้ไขครั้งที่ ๑ โดยการประชุมสภาประชาชนแห่งชาติที่ ๘ ครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๙๖ แก้ไขครั้งที่ ๒ โดยการประชุมสภาประชาชนแห่งชาติที่ ๑๑ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๒ และแก้ไขครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๘ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลังจากเหมาเจ๋อตงถึงแก่ความตายในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ ประเทศจีนได้แก้ไขแง่มุมบางประการของทฤษฎีเหมาในกฎหมายและสร้างความเสถียรภาพในระบบกฎหมาย โดยในปี ค.ศ. ๑๙๗๙ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถูกจัดทำขึ้นภายใต้แนวคิดที่ว่าด้วยการประสานระหว่งการป้องกันอาชญากรรม (crime control) กับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (human rights protection) โดยเน้นย้ำความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน^{๒๖}

การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ ๑ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ได้สะท้อนคุณค่าทางกฎหมายของระบอบประชาธิปไตย หลักนิติธรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเพิ่มบทบัญญัติบางประการเข้าไปในกฎหมายฉบับนี้ เช่น การยอมรับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ศาลประชาชนเท่านั้นจะเป็นผู้ตัดสินความผิดของจำเลยโดยยกเลิกร่างของอัยการประชาชนในเรื่องดังกล่าว ทนายความจำเลยมีสิทธิเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาตั้งแต่ชั้นสอบสวน เพิ่มกระบวนการพิจารณาแบบรวบรัดและขยายขอบเขตการดำเนินคดีโดยเอกชน กำหนดหลักเกณฑ์การใช้มาตรการบังคับ เช่น การกำหนดเหตุที่ต้องปล่อยตัวชั่วคราวหรือเหตุให้ต้องกักตัวอยู่ในบริเวณบ้าน การกำหนดให้ทนายความหรือญาติของผู้ถูกควบคุมตัวยื่นคำร้องขอปล่อยตัวได้ การกำหนดให้มีผู้ค้ำประกันหรือวางเงินประกันเพื่อการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการกักตัวอยู่ในบริเวณบ้าน การควบคุมตัวผู้ต้องหาข้ามเขตและปัญหาการใช้มาตรการบังคับที่ไม่ถูกต้อง

ในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ ๒ เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนถูกนำมาบรรจุไว้ในกฎหมายฉบับนี้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การขยายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยตั้งแต่ชั้นสืบสวน คุ้มครองสิทธิของเหยื่อในคดีอาญา

^{๒๖} Wang Zhenhui, The Development and Main Reform of Criminal Procedure Law in China, *Chinese Studies*, Vol. 4, 2015, p. 21.

ในการร้องเรียนหรือฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ในองค์กรศาลที่กระทำผิดต่อกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิ หนายความจำเลยในการเข้าร่วมคดีตั้งแต่ชั้นสืบสวน และการคุ้มครองพยานหรือผู้เข้าร่วม พิจารณาอื่น ๆ^{๒๗}

การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งล่าสุดเมื่อ ปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ได้เพิ่ม บทที่ ๓ ในภาค ๕ ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีโดยขาดนัด (缺席审判程序) มาตรา ๒๙๑ ถึงมาตรา ๒๙๗ ซึ่งอาจบังคับใช้ได้กับการพิจารณาคดีบางประเภท เช่น คดีทุจริตและคดี เรียกรับสินบน และคดีที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างร้ายแรงหรือคดี ก่อการร้ายที่ได้รับอนุมัติจากอัยการประชาชนสูงสุด^{๒๘} การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของประเทศจีนในครั้งนี้นี้จึงเป็นที่กังวลว่าอาจเป็นการลิดรอนสิทธิได้รับการพิจารณาคดี ด้วยความเป็นธรรมของจำเลย^{๒๙} อย่างไรก็ตาม การแก้ไขในครั้งนี้มีได้แก้ไขเปลี่ยนแปลง บทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการบังคับดังที่ปรากฏในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับปี ค.ศ. ๒๐๑๒ แต่อย่างไร

บทที่ ๕ มาตรการบังคับทางอาญาของประเทศจีน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการบังคับถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 《中华人民共和国刑事诉讼法》 ภาค ๑ ตอน ๖ มาตรา ๓๘ ถึงมาตรา ๕๒ และกฎระเบียบ ว่าด้วยการจับกุม ค.ศ. ๑๙๗๙ 《中华人民共和国逮捕拘留条例》 ต่อมาเมื่อได้มีการแก้ไข กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ ๑ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๖ มาตรการบังคับถูกนำมาบัญญัติ ไว้ในมาตรา ๕๐ ถึงมาตรา ๗๖ และในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ ๒ เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ มาตรการบังคับถูกนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๔ ถึงมาตรา ๘๘ และแก้ไข ครั้งล่าสุดเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ถูกนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๖ ถึงมาตรา ๑๐๐ โดยมีมาตรการ บังคับที่สำคัญ ได้แก่ การเรียก การควบคุม การจับกุม การปล่อยตัวชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก โดยในบทนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับเหล่านี้ ไปตามพัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้รับการแก้ไขในแต่ละครั้ง

๕.๑ การเรียก การปล่อยตัวชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก

ศาลประชาชน (人民法院) อัยการประชาชน (检察官) และองค์กรสันติบาล (公安机关) มีอำนาจออกหมายเรียก (拘传) และมีอำนาจอนุญาตให้ประกันตัวระหว่างพิจารณา (保候审) ตลอดจนมีอำนาจอนุญาตให้ใช้มาตรการเฝ้าระวังอยู่ ณ ที่พัก (监视居住) โดยห้ามออก

^{๒๗} Ibid.

^{๒๘} The Chinese Procedure Law of China (2018), Article 291.

^{๒๙} Amnesty International, China: Draft Criminal Procedure Law Amendments would mean Further Deprivation of Right to Fair Trial before Court, Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/8545/2018/en/>, Retrieved date: May 11, 2021.

นอกบริเวณที่กำหนด ซึ่งในกรณีการเฝ้าระวัง ณ ที่พักนั้นให้สถานีตำรวจท้องถิ่น (当地公安派出所) หรือคอมมูนประชาชน (人民公社) หรือหน่วยงานของบุคคลนั้น (所在单位) เป็นผู้ดำเนินการ^{๓๐}

จะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี ค.ศ. ๑๙๗๙ นั้นได้บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการเรียก การปล่อยชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พักไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ยังคงขาดรายละเอียดอีกหลายเรื่อง เช่น เหตุที่จะขอปล่อยตัวชั่วคราวหรือการเฝ้าระวัง ณ ที่พักมีอะไรบ้างและบุคคลใดบ้างที่จะมีสิทธิร้องได้ เป็นต้น ดังนั้น จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ ๑ ในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) เหตุที่ผู้ต้องหาจะขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือการเฝ้าระวังอยู่ ณ ที่พักมี ๒ ประการ ได้แก่ ต้องเป็นคดีที่บุคคลนั้นอาจถูกตัดสินให้ควบคุมหรือกักขังหรือโทษปรับหรือหากเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุก การปล่อยตัวชั่วคราวนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม^{๓๑}

๒) ผู้มีสิทธิร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ใช้มาตรการเฝ้าระวังอยู่ ณ ที่พัก ได้แก่ ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้แทนตามกฎหมาย (法定代理人) และญาติสนิท (近亲属)^{๓๒}

๓) เมื่อศาลประชาชน อัยการประชาชนหรือองค์กรสันติบาลอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวอาจมีคำสั่งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสนอผู้ค้ำประกัน (保证人) หรือวางเงินประกัน (交纳保证金) ได้^{๓๓}

๔) ผู้ค้ำประกันต้องไม่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี เป็นผู้มีความสามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันในการค้ำประกัน เป็นผู้มิสิทธิทางการเมืองและไม่ใช่ผู้ถูกจำกัดเสรีภาพ (人生自由未收到限制) มีที่อยู่อาศัยและรายได้ที่แน่นอน^{๓๔} โดยผู้ค้ำประกันจะมีหน้าที่สองประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง หน้าที่ควบคุมดูแลผู้ที่ได้รับการประกันตัวให้ปฏิบัติตามกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ และประการที่สอง หากพบว่าผู้ได้รับการประกันตัวจะกระทำการฝ่าฝืนต่อกฎหมายก็ให้รีบรายงานไปยังองค์กรที่มีอำนาจ (执行机关) โดยทันที^{๓๕}

๕) ผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ เช่น ต้องไม่ออกจากเมือง (市) หรืออำเภอ (县) ที่อาศัยอยู่โดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องมาตามหมายเรียกทุกครั้ง ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับคำให้การของพยานคนอื่นและไม่ทำหรือสมคบคิดในการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงพยานหลักฐาน หากฝ่าฝืนข้อใดข้อหนึ่งให้ยึดเงินประกัน ในกรณีที่ไม่ได้วางเงินประกัน

^{๓๐} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 38.

^{๓๑} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 51.

^{๓๒} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 52.

^{๓๓} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 53.

^{๓๔} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 54.

^{๓๕} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 55.

ผู้ที่ได้รับการประกันตัวต้องทำสัญญาประกัน และต้องหาผู้ค้ำประกันหรือวางเงินประกันใหม่ หรืออาจถูกสั่งให้ใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักหรือถูกจับกุมแทน และหากผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวได้ปฏิบัติตามมาตรานี้จะได้รับเงินประกันคืนหลังจากคดีสิ้นสุด^{๓๖}

๖) ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก มีหน้าที่หลายประการ เช่น ต้องไม่ออกจากที่พักหรือพื้นที่ที่กำหนดโดยไม่ได้รับอนุญาต ต้องไม่พบบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ต้องมาตามหมายเรียกทุกครั้ง ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับคำให้การของพยานคนอื่นและไม่ทำหรือสมคบคิดในการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงพยานหลักฐาน หากฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวและมีพฤติการณ์ร้ายแรงก็ให้จับกุมเสีย^{๓๗}

๗) ห้ามมิให้ปล่อยชั่วคราวเกินกว่าคราวละ ๑๒ เดือนและมีให้ใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักเกินกว่าคราวละ ๖ เดือน การสืบสวน การฟ้องร้องและการพิจารณาคดีจะต้องไม่หยุดชะงักในระหว่างการปล่อยตัวชั่วคราวหรือระหว่างการใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก หากพบว่าบุคคลดังกล่าวไม่ควรรับผิดทางอาญา หรือครบกำหนดระยะเวลาการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักแล้ว ก็ให้ยกเลิกการปล่อยตัวชั่วคราวหรือการใช้มาตรการดังกล่าวและปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยหรือจำเลยเสีย^{๓๘}

ต่อมาในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ ๓ เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ ได้เพิ่มบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก เช่น

๑) การกำหนดเหตุแห่งการขอปล่อยตัวชั่วคราวแยกออกจากการขอใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบังคับใช้มากยิ่งขึ้น (เนื่องจากมาตรา ๕๑ แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ค.ศ. ๑๙๙๖) ได้บัญญัติเหตุอย่างเดียวกันในการขอปล่อยตัวชั่วคราวและการใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก) โดยได้กำหนดเหตุในการขอปล่อยตัวชั่วคราวอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ ๑) เป็นคดีที่บุคคลนั้นอาจถูกตัดสินให้ถูกควบคุมกักขังหรือปรับ ๒) หากเป็นคดีที่มีโทษจำคุกการปล่อยตัวชั่วคราวนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม ๓) ผู้ต้องหาหรือจำเลยป่วยหนักไม่สามารถดูแลตัวเองได้ หรือตั้งครุภหรืออยู่ในช่วงให้นมบุตรและการปล่อยตัวชั่วคราวนั้นจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม หรือ ๔) เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาควบคุมตัวแต่ยังไม่สามารถสรุปสำนวนคดีได้^{๓๙}

ส่วนเหตุในการขอใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก ได้แก่ ๑) ผู้ต้องหาหรือจำเลยป่วยหนักไม่สามารถดูแลตัวเองได้ ๒) ผู้ต้องหาหรือจำเลยอยู่ในระหว่างการตั้งครุภ ๓) ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเพียงผู้เลี้ยงดูบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้เพียงคนเดียว

^{๓๖} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 56.

^{๓๗} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 57.

^{๓๘} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 58.

^{๓๙} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 65.

๔) เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการคดี หรือ ๕) เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาควบคุมตัว แต่ยังไม่สามารถสรุปสำนวนคดีได้^{๔๐}

๒) ศาลประชาชน อัยการประชาชนและองค์กรสันติบาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวกระทำการดังต่อไปนี้ เช่น ๑) ห้ามเข้าสถานที่บางแห่ง ๒) ไม่พบปะพูดคุยกับบุคคลที่เฉพาะเจาะจง ๓) ไม่เข้าร่วมกิจกรรมบางประเภท และ ๔) ส่งมอบหนังสือเดินทางและใบขับขี่ให้หน่วยงานที่มีอำนาจเก็บรักษาไว้^{๔๑}

๓) กรณีผู้ค้ำประกันละเลยต่อหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดจะต้องถูกปรับและอาจต้องรับผิดชอบอาญาอีกด้วยหากการกระทำนั้นเป็นความผิด^{๔๒}

๔) กรณีการจะบังคับใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มี ภูมิฐานะเป็นหลักแหล่ง หรือผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาที่เป็นอันตรายต่อสังคม ความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายและการกระทำความผิดเป็นกลุ่มและการเฝ้าระวัง ณ ที่พักของบุคคลเหล่านั้น จะขัดขวางต่อการสืบสวน อัยการประชาชน หรือองค์กรสันติบาลในระดับที่สูงกว่า อาจกำหนดพื้นที่สำหรับการเฝ้าระวัง และเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกส่งไปยังสถานที่เฝ้าระวัง แล้วจะต้องแจ้งสถานที่ดังกล่าวให้แก่สมาชิกในครอบครัวของบุคคลนั้นภายใน ๒๔ ชั่วโมง^{๔๓} ส่วนระยะเวลาที่อยู่ในสถานที่เฝ้าระวังนั้นจะถูกนำมาหักกับระยะเวลาที่ศาลพิพากษาให้จำคุก โดยการคำนวณระยะเวลาที่อยู่ในสถานที่เฝ้าระวัง ๒ วัน เท่ากับการจำคุก ๑ วัน^{๔๔}

๕) หน่วยงานที่รับผิดชอบอาจใช้วิธีการตรวจสอบทางอิเล็กทรอนิกส์ (电子监控) ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก ยกตัวอย่างเช่น การตรวจสอบ เฉพาะกิจ (不定期检查) เป็นต้น และในระหว่างการสืบสวนอาจใช้วิธีการติดต่อสื่อสารกับ บุคคลดังกล่าวโดยทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้^{๔๕}

๕.๒ การควบคุมตัว

การควบคุมตัวบุคคลใดจะต้องมีหมายควบคุม (拘留证) โดยหมายควบคุมนั้น องค์กรสันติบาลจะเป็นผู้ออก และหลังจากได้ควบคุมตัวบุคคลแล้วจะต้องแจ้งเหตุผลและ สถานที่ควบคุมตัวให้สมาชิกในครอบครัวหรือหน่วยงานต้นสังกัดของบุคคลดังกล่าว (家属或者他的所在单位) ทราบภายใน ๒๔ ชั่วโมง เว้นแต่จะมีพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งการแจ้งนั้นจะขัดขวางต่อการสืบสวน (侦查) หรือไม่อาจแจ้งบุคคลเหล่านั้นได้^{๔๖}

^{๔๐} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 72.

^{๔๑} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 69, paragraph 2.

^{๔๒} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 68, paragraph 2.

^{๔๓} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 73.

^{๔๔} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 74.

^{๔๕} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 76.

^{๔๖} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 43.

หลังจากควบคุมตัวบุคคลแล้วต้องเริ่มสอบปากคำ (讯问) ภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ควบคุมตัว และผู้ถูกควบคุมจะต้องถูกปล่อยโดยทันทีหากไม่มีเหตุผลที่จะต้องควบคุมตัวอีกต่อไป พร้อมทั้งออกใบรับรองการปล่อย (释放证明) หรือกรณีที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะให้เหตุผลในการจับกุมบุคคลใด บุคคลนั้นชอบที่จะร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว หรือขอใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักได้^{๔๗}

องค์กรสันติบาลมีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือผู้ต้องสงสัย ในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ๑) บุคคลที่กำลังตระเตรียมการกระทำความผิดหรือกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือถูกพบโดยทันทีหลังกระทำความผิด ๒) บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยผู้เสียหายหรือประจักษ์พยานในสถานที่เกิดเหตุ ๓) พบหลักฐานการกระทำความผิดบนเนื้อตัวร่างกายหรือที่อยู่อาศัยของบุคคลนั้น ๔) หากภายหลังการกระทำความผิด บุคคลนั้นพยายามฆ่าตัวตาย หลบหนีไปแล้วหรือระหว่างการหลบหนี ๕) บุคคลนั้นอาจทำลายหรือปลอมแปลงพยานหลักฐานหรือสมคบคิดกับบุคคลอื่นเพื่อการนั้น ๖) บุคคลที่มีลักษณะไม่ชัดเจนและมีพฤติการณ์ต้องสงสัยว่าจะหลบหนีหรือกระทำอาชญากรรมอื่นอีก และ ๗) บุคคลที่กำลังทุบตีหรือทำลายการทำงาน ผลผลิตหรือระเบียบของสังคมอย่างร้ายแรง^{๔๘}

ราชฎรมีสิทธิจับกุม (扭送) บุคคลดังต่อไปนี้ไปมอบต่อองค์กรสันติบาล อัยการประชาชนหรือศาลประชาชน ๑) บุคคลที่กำลังกระทำความผิดหรือถูกพบหลังกระทำความผิดโดยทันที ๒) บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหลบหนี ๓) บุคคลผู้หลบหนีจากเรือนจำ และ ๔) บุคคลที่ถูกไล่ล่าจับกุม^{๔๙}

ต่อมาในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. ๑๙๙๖ (ฉบับที่ ๑) ได้แก้ไขเงื่อนไขการควบคุมตัวไว้ก่อนโดยองค์กรสันติบาลในข้อที่ ๖ และข้อที่ ๗ ตามมาตรา ๔๑ แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. ๑๙๗๙ เปลี่ยนเป็น ๖) บุคคลไม่ยอมบอกชื่อและที่อยู่ที่แท้จริงหรือเป็นบุคคลที่มีลักษณะไม่ชัดเจน และ ๗) เป็นผู้กระทำความผิดไปทั่ว หรือกระทำความผิดเป็นประจำหรือกระทำความผิดเป็นแก๊งค์^{๕๐} นอกจากนี้ กฎหมายฉบับดังกล่าวยังได้เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการควบคุมตัวบุคคลนอกเขตอำนาจขององค์กรสันติบาล โดยกำหนดให้องค์กรสันติบาลผู้ควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น จะต้องแจ้งไปยังองค์กรสันติบาลในท้องที่ที่มีเขตอำนาจเหนือสถานที่ที่บุคคลนั้นถูกควบคุมตัวหรือถูกจับ จากนั้นต้องให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือต่อไป^{๕๑}

^{๔๗} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 44; The Regulation of the PRC on Arrest and Detention (1979), Article 12.

^{๔๘} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 41.

^{๔๙} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 42.

^{๕๐} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 61.

^{๕๑} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 62.

๕.๓ การจับกุม

การจับกุมผู้ต้องสงสัยต้องได้รับอนุมัติจากอัยการประชาชน หรือจากการตัดสินใจของศาลประชาชนและการจับกุมนั้นต้องกระทำโดยองค์กรสันติบาลเท่านั้น^{๕๖} อีกทั้ง ในขณะที่จับกุม องค์กรสันติบาลโดยตำรวจประชาชน (人民检察) ต้องแสดงหมายจับ และหลังจากการจับกุมจะต้องแจ้งเหตุผลและสถานที่การจับกุมให้สมาชิกในครอบครัวหรือหน่วยงานต้นสังกัดของบุคคลที่ถูกจับกุมทราบภายใน ๒๔ ชั่วโมง เว้นแต่จะมีพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งการแจ้งนั้นจะขัดขวางต่อการสืบสวนหรือไม่อาจแจ้งให้บุคคลเหล่านั้นได้^{๕๗}

เมื่อทำการจับกุมแล้วภายใน ๒๔ ชั่วโมง ให้ศาลประชาชนหรืออัยการประชาชนทำการสอบปากคำผู้ถูกจับที่เข้ามอบตัว และให้องค์กรสันติบาลสอบปากคำบุคคลที่ได้จับกุมตามหมายจับ และหากการสอบปากคำนั้นปรากฏว่าบุคคลที่ถูกจับไม่มีเหตุที่จะต้องถูกจับแล้วให้องค์กรสันติบาลดำเนินการปล่อยตัวทันทีและออกใบรับรองการปล่อยตัว^{๕๘}

ในส่วนขั้นตอนการขอออกหมายจับนั้น องค์กรสันติบาลจะต้องยื่นคำร้องขออนุมัติหมายจับพร้อมแนบเอกสารในคดีและพยานหลักฐานต่างๆ ต่ออัยการประชาชนในระดับเดียวกัน^{๕๙} ทั้งนี้ องค์กรสันติบาลและอัยการประชาชนแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง ระดับสูง และระดับสูงสุด และภายในสามวันนับแต่วันที่อัยการประชาชนได้รับคำร้องจากองค์กรสันติบาลดังกล่าว อัยการประชาชนจะต้องตัดสินใจว่าจะอนุมัติหมายจับหรือไม่ โดยอัยการประชาชนมีสิทธิขยายระยะเวลาการพิจารณาการอนุมัติการจับหากจำเป็นต้องสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อใช้ประกอบการวินิจฉัย^{๖๐} ในกรณีที่อัยการประชาชนไม่อนุมัติการจับกุม องค์กรสันติบาลจะต้องปล่อยผู้ต้องหาโดยทันทีและต้องออกใบรับรองการปล่อย (释放证明) ให้แก่บุคคลนั้นด้วย^{๖๑} หากองค์กรสันติบาลไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินของอัยการประชาชนอาจขอให้พิจารณาใหม่ แต่ในระหว่างนั้นต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาโดยทันทีหรืออาจขอให้ทบทวนโดยอัยการประชาชนในระดับที่สูงกว่าก็ได้^{๖๒}

ต่อมาในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ ๑ ค.ศ. ๑๙๙๖ ได้บัญญัติเพิ่มเติมในกรณีที่ศาลประชาชน อัยการประชาชนหรือองค์กรสันติบาลพบว่าการใช้มาตรการบังคับไม่เหมาะสมต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับหรือเปลี่ยนแปลงมาตรการการจับนั้นเสีย และเมื่อองค์กรสันติบาลได้ปล่อยหรือเปลี่ยนแปลงมาตรการการจับต้องแจ้งให้

^{๕๖} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 39.

^{๕๗} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 50.

^{๕๘} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 51.

^{๕๙} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 45.

^{๖๐} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 47.

^{๖๑} The Regulation of the PRC on Arrest and Detention (1979), Article 8.

^{๖๒} The Chinese Procedure Law of China (1979), Article 49.

อัยการประชาชนทราบเพื่อรับการอนุมัติ^{๕๔} และกรณีศาลประชาชน อัยการประชาชน หรือองค์กรสันติบาลใช้มาตรการบังคับเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้ต้องหา จำเลย ญาติสนิท ญาติความหรือผู้ปกป้องสิทธิอื่น ๆ ของจำเลยมีสิทธิร้องขอให้ยกเลิกการใช้มาตรการบังคับนั้นได้^{๕๕}

ต่อมาในการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ ๒ ค.ศ. ๒๐๑๒ ได้เพิ่มรายละเอียดของเหตุที่จะขออนุมัติการจับได้ แบ่งเป็น ๓ กรณี ดังนี้^{๕๖}

กรณีแรก บุคคลอาจถูกจับได้ในกรณีมีหลักฐานสนับสนุนข้อเท็จจริงของการกระทำความผิด เป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกหรือสูงกว่านั้น และหากปล่อยตัวชั่วคราวจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมในกรณีดังต่อไปนี้ ๑) ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจกระทำความผิดซ้ำใหม่ ๒) ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจกระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ความปลอดภัยของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของสังคม ๓) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงพยานหลักฐาน หรือแทรกแซงการให้การของพยานหรือสมรู้ร่วมคิด กระทำการดังกล่าว ๔) อาจทำการแก้แค้นผู้เสียหาย ผู้กล่าวหาหรือผู้พ้องคดี ๕) พยายามฆ่าตัวตาย หรือหลบหนี

กรณีที่สอง ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป หรือคดีที่มีอัตราโทษจำคุก และผู้ต้องหาหรือจำเลยเคยกระทำความผิดมาก่อนหรือมีลักษณะที่ไม่แน่ชัดอาจถูกจับกุมได้ตามกฎหมาย

กรณีที่สาม บุคคลที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือถูกใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักอาจถูกจับหากบุคคลดังกล่าวฝ่าฝืนบทบัญญัติว่าด้วยการปล่อยตัวชั่วคราวหรือมาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก

นอกจากนั้นยังได้เพิ่มเหตุที่อัยการประชาชนจะสอบปากคำผู้ต้องสงสัยในคดีอาญา เพื่อการพิจารณาและอนุมัติการจับได้ ๓ เหตุ ดังนี้ ๑) กรณีที่มีเหตุสงสัยว่าเป็นไปตามเงื่อนไขการจับหรือไม่ ๒) ผู้ต้องสงสัยขอมาแถลงต่อหน้าอัยการประชาชน และ ๓) การสืบสวนนั้นอาจเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายอย่างร้ายแรง^{๕๗}

๕.๔ การค้น

บทบัญญัติว่าด้วยการค้นถูกนำมาบัญญัติไว้ในภาคที่ ๒ บทที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องการสืบสวน ลักษณะ ๔ แยกต่างหากจากการเรียก การปล่อย การควบคุมและการจับ โดยหลักแล้วการค้นต้องมีหมายค้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน^{๕๘} ในระหว่างการค้น บุคคลที่ถูกค้น

^{๕๔} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 73.

^{๕๕} The Chinese Procedure Law of China (1996), Article 75.

^{๕๖} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 79.

^{๕๗} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 86.

^{๕๘} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 81.

หรือสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้านหรือพยานบุคคลอื่น (其他见证人) จะต้องอยู่ในการค้นด้วย และการค้นตัวผู้ต้องสงสัยเพศหญิงจะต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่เพศหญิง^{๖๔} องค์กรสันติบาลต้องทำบันทึกการค้นโดยให้เจ้าหน้าที่ผู้สืบสวน (侦查人员) และผู้ถูกตรวจค้น (被搜查人) หรือสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้านหรือพยานบุคคลอื่นลงลายมือชื่อหรือประทับตรา (盖章) หากบุคคลเหล่านั้นปฏิเสธการลงลายมือชื่อหรือประทับตราให้ระบุไว้ในบันทึกการตรวจค้นให้ชัดเจน^{๖๕}

ตั้งแต่การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๖ เป็นต้นมา บทบัญญัติว่าด้วยการค้นได้ถูกย้ายมาบัญญัติไว้ในลักษณะ ๕ แต่ยังคงอยู่ในภาคที่ ๒ และบทที่ ๒ โดยที่เนื้อหาของบทบัญญัติเกี่ยวกับการค้นมิได้มีการแก้ไขแต่ประการใด

บทที่ ๖ บทสรุป

จากการศึกษาข้างต้นพบว่าเดิมประเทศจีนไม่เคยมีรากฐานทางความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาก่อนเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของขงจื้อหรือฮานเฟยจื้อ ต่อมาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ. ๑๙๔๖ เป็นครั้งแรกและในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาก็ได้เพิ่มความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากขึ้นเรื่อย ๆ

นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว การให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศจีนยังได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการบังคับ เช่น การเรียก การกักขัง การจับ การปล่อยและการค้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมอาชญากรรม แต่ในทางกลับกันก็ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการลดรอนสิทธิมนุษยชนมากที่สุดด้วยเช่นกัน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศจีนได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการใช้มาตรการบังคับในกรณีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศจีน โดยผู้ดำเนินการใช้มาตรการบังคับ คือ องค์กรสันติบาล โดยศาลประชาชนและอัยการประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการบังคับใช้มาตรการบังคับขององค์กรสันติบาลอย่างใกล้ชิด กล่าวคือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศจีนได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการบังคับใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ ไว้ที่น่าสนใจอันควรแก่การศึกษา อาทิเช่น ๑) ศาลประชาชน อัยการประชาชน และองค์กรสันติบาล มีอำนาจออกหมายเรียกและหมายปล่อย ส่วนหมายควบคุมออกโดยองค์กรสันติบาล ส่วนหมายจับนั้นออกโดยอัยการประชาชนและศาลประชาชน

^{๖๔} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 82.

^{๖๕} The Chinese Procedure Law of China (2012), Article 83.

ซึ่งอัยการประชาชนจะอนุมัติหมายจับต่อเมื่อได้รับคำร้องขององค์กรสันติบาลหรือในระหว่างพิจารณาสำนวนเพื่อสั่งฟ้อง หากเห็นว่ามีเหตุอันควรต้องจับผู้ต้องหาหรือจำเลยก็มีสิทธิออกหมายจับได้ ส่วนศาลประชาชนสามารถออกหมายจับได้โดยไม่ต้องมีคำร้องจากองค์กรสันติบาลก็ได้ ๒) กฎหมายได้กำหนดมาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พักหรือสถานที่ที่เจ้าหน้าที่รัฐกำหนดไว้เป็นพิเศษขึ้นมา ซึ่งเป็นมาตรการที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประนีประนอมระหว่างการกักขังกับการปล่อยตัวชั่วคราว โดยกฎหมายได้กำหนดระยะเวลาในการปล่อยตัวชั่วคราวและการเฝ้าระวัง ณ ที่พักไว้อย่างชัดเจน ๓) กฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ค้ำประกัน ตลอดจนหน้าที่ของผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือผู้ที่ได้รับการใช้มาตรการเฝ้าระวัง ณ ที่พัก ๔) กฎหมายได้กำหนดเวลาดำเนินการต่าง ๆ เช่น การแจ้งการควบคุมหรือการจับต่อสมาชิกในครอบครัวหรือหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ต้องหาหรือจำเลยภายใน ๒๔ ชั่วโมง และต้องสอบปากคำผู้ต้องหาหรือจำเลยภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ควบคุมหรือจับกุม ๕) ราษฎรอาจนำตัวผู้กระทำความผิดไปมอบแก่องค์กรสันติบาล โดยไม่จำกัดข้อความผิด และ ๖) เหตุแห่งการออกหมายจับประการหนึ่ง ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยพยายามฆ่าตัวตาย เป็นต้น

บรรณานุกรม

Amnesty International, **China: Draft Criminal Procedure Law Amendments would mean Further Deprivation of Right to Fair Trial before Court**, Available at: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/8545/2018/en/>, Retrieved date: May 11, 2021.

CHEN, Jianfu, **Chinese Law, Towards an Understanding of Chinese Law, Its Nature and Development**. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

Human Rights in China, **UN Treaty Bodies and China**, Available at: <https://www.hrichina.org/en/un-treaty-bodies-and-china>, Retrieved date: May 11, 2021.

Hungdah Chiu, **China's Criminal Justice System and Trial of Pro-Democracy Dissidents**, Occasional Papers Reprints Series in Contemporary Asian Studies, No. 6, 1992.

Robert Weatherley, **The Discourse of Human Rights in China: Historical and Ideological Perspectives**, New York: St. Martin's Press, Inc., 1999.

Stijn Deklerck, Human Rights in China, Tradition, Politics and Change, **Egmont Institute**, Vol. 56, No. 6, 2003, p. 59.

Svensson, Marina, ANGLE, Stephen C. (eds.), **The Chinese human rights reader: documents and commentary 1900-2000**, New York: M.E. Sharpe Inc., 2001.

Wang Zhenhui, The Development and Main Reform of Criminal Procedure Law in China, **Chinese Studies**, Vol. 4, 2015.

Xue Lei, **China as a Permanent Member of the United Nations**

李卓陽, 《儒家思想对中国法制的影响》, 法制博览, 2015年07月(上).

张玄, 《先秦法家思想对中国法制史的影响分析》, 法制博览 2018年06月(中).